

TEORIJSKI ASPEKTI KOMIČNOG I SMIJEHA

Igor Perišić, *Uvod u teorije smeha*, Kratak pregled teorija smeha od Platona do Propa, Službeni glasnik, Beograd, 2010.

Studija Igora Perišića *Uvod u teorije smeha, Kratak pregled teorija smeha od Platona do Propa*, objavljena u Službenom glasniku u kolekciji „Pojmovnik“ u Beogradu 2010. godine sadrži 174 strane pisane latiničnim pismom. Studija se pored uvoda naslovljenog *Opravdanje književnoteorijskog pristupa problemu smeha*, bibliografije i indeksa imena, sastoji od zasebno naslovljenih dijelova (*Neuspešni pokušaj razgraničenja pojma smeh od srodnih pojmova, Tipologije teorija smeha, Platon, Aristotel, Rimski teoretičari, Srednji vek, ili: smeh i hrišćanstvo, Renesansi teoretičari, Paskal, Dekart, Spinoza, Hobz, Kant, Stendal, Šopenhauer, Bodler, Spenser, Darvin i druga fiziološka objašnjenja, Bergson, Frojd, Pirandelo, Hartman, Plesner, Bahtin i Eko, Prop, ili: mala summa smehologije.*

Knjiga je nastala u okviru naučnog projekta Savremene književne teorije i njihova primena: nove diskursivne prakse književnoteorijskih proučavanja (br. 148017) Instituta za književnost i umetnost u Beogradu.

Iz sadržaja se može vidjeti da studija ima urednu kompoziciju gdje broj naznačenih stranica odgovara njihovom stvarnom rasporedu što je jako važno pri prvom korištenju same knjige.

Naslov studije ukazuje na to da će se autor baviti književnoteorijskim pojmom smijehom, odnosno kratkim pregledom smijeha od Platona do Propa, dakle obrađena materija odgovara okviru koji je naveden u naslovu same studije jer je veoma važno da naslov u što sažetijem i preciznijem obliku odražava samu sadržinu i predmet djela.

U uvodu rada naslovljenom *Opravdanje književnoteorijskog pristupa problemu smeha*, autor objašnjava da je smijeh kao fenomen podcijenjen u istoriji proučavanja književnosti i kulture, te da se iz tog razloga ukazuje potreba da se smijeh pojasni prvo kao fiziološki, zatim filozofski, antropološki, kulturološki, sociološki, ili književnoteorijski pojam te pojašnjava da se u srpskoj književnosti smijeh u najmanjoj mjeri predmet književne teorije.

Autor opisuje različito shvatanje ili opšteljudsko razumijevanje smijeha koje se razlikuje od pisca do pisca, od mjesta do mjesta i od vremena do vremena, „komično djeluje u skladu s vremenom u kome nastaje, društvom, kulturnom antropologijom“, ali u drugu ruku postoje mislioci koji su za razlikovanje obilježja smijeha uzimali naciju, rasu, sredinu, momenat, pokrete,

geste, mimiku. Dakle, smjehovi se razlikuju u drugačijim sredinama u zavistnosti od različitog društvenog uređenja. Ono što autor posebno naglašava jeste činjenica da će on u svom radu istražiti šta to podrazumijeva pojam smijeh odnosno teorije smijeha, pri čemu kaže „da je to pojam koji, kao retko koji, pripada svima pa i ne na posljednjem mestu književnoj teoriji koja tako dobija još jednu šansu da se iskaže na polju interdisciplinarnosti“.

Druga cjelina (*Neuspešni pokušaj razgraničenja pojma smeh od srodnih pojmova*) bavi se objašnjenjem terminologije komičnog odnosno poteškoćama u razlikovanju pojma smijeh od srodnih pojmova kao što su smiješno, komika, komično, humor, duhovitost itd. Ukazuje se na razmišljanje onih koji su pokušavali staviti granice između pojmova povezanih sa smijehom i njihovo značenje, pri čemu se navode shvatanja M. Solara, S. Marića, Š. Bodlera, T. Lipsa, Hegela, I. Sekulić, a posebno Ž. Ženeta koji, prema autoru, daje najprihvatljiviju teoriju i najbolji pokušaj u predstavljanju teorije smijeha jer uklapa klasične i moderne teorije. Navodeći shvatanja mislilaca, na osnovu korištene sadržajne literature (M. Bahtin, A. Bergson, Š. Bodler, J. Lešić, B. Kroče, S. Marić, B. Kosanović, Ž. Ženet, T. Lips, Hegel, I. Sekulić, V. Prop, N. Hartman, Platon, Stendal, H. Spencer, S. Etjen i dr.) ukazalo se na raznolikost shvatanja pojma smijeha.

U daljem tekstu, autor dolazi do zaključka da bi neke termine trebalo jasno razlikovati:

- *Komično* je kvalitet predmeta u umetničkim formama.
- *Smešno* je kvalitet predmeta u ‘životu’.
- *Hotimična komika* je ime za predmet smeha u umetničkim formama.
- *Nehotična komika* je nedostajuće ime za predmet u ‘životnim’ formama.
- *Humor* je smisao za komično u umetničkim formama.
- *Duhovitost* je smisao za smešno u ‘životnim formama’.
- *Smeh*, bi, na osnovu svega toga, bio opšti pojam kojim može da se objedini *relacija* između predmeta (hotimične i nehotimične komike), kvaliteta predmeta (komično i smešno) i recipirajućeg subjekta koji putem naročite sposobnosti (duhovitost i smisao za humor), proizvodi ili humor ili smeh u užem smislu (‘smeh u užem smislu’ je oznaka za fenomene smeha – ‘prirodne’ ili nesvesne – koji nisu umetnički).

Trećom cjelinom pod naslovom *Tipologije teorija smeha* ukazuje se prvenstveno na tri najčešće tipologije teorija smijeha Džona Morila, teorija superiornosti, inkongruencije i olakšavanja kao grube klasifikacije a koju autor proširuje sa teorijama koje naziva ‘podtipovi Morilove sistematizacije ili kao nova tipološka razgraničavanja’. Dakle, teorije koje su pojašnjene u ovoj cjelini su *teorije nesklada ili inkongruencije, teorije izneverenog očekivanja, teorije nadmoći ili superiornosti, teorije o komičkoj katarzi, vitalističke teorije ili teorije olakšanja, komunikološke teorije i etnološko-antropološke teorije*. Pored nabrojanih teorija postoje mnoge druge klasifikacije „ovo je samo jedna od onih koja je pokušala da bude što obuhvatnija i tolerantnija, ali ipak njena svrha je

samo u heurističkoj pripremi za pristup originalnim misliocima, jer uvek će neko ostati izvan klasifikacije i s druge strane ona nikad neće biti precizna“.

Poslije objašnjene sistematizovane tipologije pojma smijeha, autor iznosi pojedinačne teorije počevši od Platonove i Aristotelove, preko Paskala, Spinoze, Šopenhauera, Bergsona i drugih, zaključno sa Bahtinovom, Ekovom i Propovom, dvadesetak kratkih pregleda teorija smijeha koje je autor izložio u namjeri da ih pokuša staviti u novi kontekst. Međutim, u objašnjenim teorijama najmanje ima književnosti, odnosno pojma smijeha u književnosti. Veliki broj studija se bavi problemom smijeha i srodnih pojmova, gdje skoro svaki autor daje svoju definiciju, međutim, književnost se opire opštem određivanju pojma.

Kao što je već rečeno, o smijehu se pisalo i još uvijek se piše sa filozofskog, psihološkog, fiziološkog, antropološkog, sociološkog aspekta, međutim književnoteorijski pristup ovom fenomenu podrazumijeva interdisciplinarni pristup a samim tim i nemogućnost definiranja jedne jedinstvene teorije smijeha.

Kako knjiga nosi naslov *Uvod u teorije smeha*, može se zaključiti da je autor napisao tek uvod u predmet proučavanja ovog fenomena, kako i sam potvrđuje na kraju. „Posle početnog opravdanja zašto uopšte cela knjiga nastaje i metodoloških nedoumica, zatim pokušaja terminološkog razabiranja, i kratkog dijahronijskog pregleda koji je vodio računa o istaknutim figurama koje su najviše doprinele (ne)uspesima teorija smeha, uz kratke dijaloge s teoretičarima smeha koji nisu imali za cilj isključivo njihovo osporavanje, već pre da budu genealogija traganja za (ne)mogućim – može se na kraju reći da je postavljen problem i da je pomalo raščišćen teren za one koje bi htjeli da se, na jednom mestu, upute na koji se način teorijski pristupalo smehu u prošlosti, kao i u to kako o smehu uopšte (književno) teorijski govoriti.“

Knjiga *Uvod u teorije smeha*, autora Igora Perišića se može preporučiti svima, prvenstveno mladim naučnicima, studentima dodiplomskih ali i postdiplomskih studija jer može poslužiti kao neka vrsta rječnika ili male enciklopedije o fenomenu smijeha i srodnih pojmova u dosadašnjoj tradiciji. Pored toga što se može dobiti uvid u pojam smijeha kao fenomena, odnosno u teorije smijeha nastalih u rasponu od oko dvije hiljade godina, čitalac će dobiti onoliko informacija koliko je potrebno da se razvije vlastito mišljenje o ovom problemu. Ukoliko to nije dovoljno, iscrpna literatura data na kraju knjige će pomoći istraživaču za kojim knjigama da traga, odnosno koje knjige da koristi ukoliko želi proširiti svoje znanje o ovom fenomenu, bilo općenito o smijehu i smiješnom bilo o srodnim pojmovima, jer literatura ove studije obuhvata ne samo djela srpske književnosti nego i strane poput engleske, francuske, njemačke i sl., i na taj način otvara puteve za nova naučna saznanja.

Alma Hodžić

Univerzitet u Bihacu

Filozofski fakultet

Odsjek za engleski jezik i književnost